

РИСКОВЕ ЗА ДЪРЖАВНИЯ БЮДЖЕТ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА НУЛЕВА СТАВКА ПРИ ВОД МЕЖДУ БЪЛГАРСКИ И РУМЪНСКИ ДРУЖЕСТВА

Диман Христов Каранфилов

Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов

Катедра „Финанси и кредит“

e-mail: dimankaranfilov@gmail.com

Резюме: Загубите от несъбрани приходи от данък върху добавената стойност (ДДС) в Европейския съюз (ЕС) са проблем на страните-членки от неговото създаване и до настоящия момент. В частност това важи и за последните приети страни, включително България и Румъния. Настоящата разработка има за цел да представи и разгледа влиянието на фиктивно декларираните вътреобщностни доставки (ВОД) между български и румънски дружества върху приходите в бюджетите на двете държави. Разгледани са рисковете в разрез типове измами, начини на контрол, видове бизнеси и браншове. Изложени са възможни начини на противодействие – практически действия, споразумения и предложения за законодателни промени в рамките на общността.

Ключови думи: държавен бюджет, ДДС, ВОД, трансгранични измами.

JEL: E62, E63, H26, H60, K34, K42.

RISKS FOR THE STATE BUDGET WHEN APPLYING ZERO RATE FOR INTRA-COMMUNITY SUPPLIES OF GOODS BETWEEN BULGARIAN AND ROMANIAN COMPANIES

Diman Hristov Karanfilov

D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov

Department of Finance and credit

e-mail: dimankaranfilov@gmail.com

Abstract: The losses of uncollected fees of value added tax (VAT) in the European Union (EU) has been a problem for member countries since its formation until nowadays. This also applies for the recently associated countries, including Bulgaria and Romania. The purpose of this paper is to study and examine the influence of ostensibly declared Intra-Community Supplies of Goods between Bulgarian and Romanian companies in the revenue of the two countries. The risks are considered in different terms - types of fraud, methods of control, and types of businesses and lines. Possible ways of counteraction are proposed – practical actions, agreements and proposals for legislative changes within the community.

Keywords: State budget, VAT, intra community supplies, cross-border fraud.

JEL: E62, E63, H26, H60, K34, K42.

Въведение

Вътреобщностните доставки са търговски взаимоотношения между търговски предприятия от различни държави-членки на ЕС. Бидейки, от

една страна, част от стопанския оборот на всяка отделна държава–членка, те участват във формирането на нейния икономически растеж, но от друга, се използват за различни, като схеми, измами, с цел неначисляване и невнасяне на ДДС, като по този начин водят до немалко по размер ощетяване на държавния бюджет. Рисковете при прилагане на нулевата ставка най-често касаят бързооборотни стоки – предмет на по-голямо търсене на вътрешния пазар – течни горива, месо и месни продукти, мобилни телефони, компютри, лаптопи и други подобни, олио, захарни продукти, енергийни напитки и много други. По опростени или усложнени и по-скъпи схеми, чрез привидни ВОД, респективно вътреобщностни придобивания (ВОП) или чрез обратно завъртане на ВОД и ВОП, извършвани между две или повече държави–членки на Съюза, се „спестява“ внасянето на ДДС в бюджета, за сметка на което се формират по-високи печалби за търговците, които фактически реализират стоките, най-често на вътрешните пазари.

Правителствата на държавите–членки водят постоянна битка с укриването на задължения с ДДС при трансгранични сделки, при които не е голямо предизвикателство, при покупка, да не се плати данък, а на един последващ етап, при продажба, ДДС да бъде включен в цената, така че размерът му да остане като печалба за търговеца, вместо да постъпи в държавния бюджет на съответната държава–членка по неговата месторегистрация (Йосифова). Различни са възможностите за превенция, но за съжаление не се прибегва до радикални мерки като въвеждане на единна законодателна система и/ или промяна в действащото законодателство, включително чрез специални регламенти, и/ или чрез строго криминализиране и преследване на деянието. Най-често използваният способ е подписването на споразумения между приходните администрации на отделни държави с цел съкращаване на сроковете „за преследване“ на извършителите на фиктивни доставки.

Обект на настоящата статия е прилагането на Закона за данък на добавената стойност (ЗДДС) при трансгранични сделки.

Предметът на изследване са теоретичният обзор и прегледът на облагането с ДДС при ВОД и ВОП, извършвани от български и румънски дружества.

Целта е изследване на ефектите от облагането с ДДС при ВОД и ВОП, реализирани от български и румънски дружества, както и идентифициране на възможности за оптимизация от фискална гледна точка.

Основната теза, която авторът се опитва да защити е, че при облагане с ДДС на ВОД и ВОП, реализирани от български и румънски дружества, се установяват значителни щети за бюджета при определени ситуации, най-често злоумишлени действия, целящи избягване от облагане и внасяне на косвения данък.

За да бъде постигната така формулираната теза, авторът си поставя следните изследователски задачи:

първо, да извърши теоретичен преглед на литературата в тази сравнително слабо изследвана и експертна област, каквато е трансграничната търговия в рамките на ЕС и конкретно между български и румънски дружества;

второ, да идентифицира засегнатите в най-голяма степен видове браншове и рискове за щети за републиканския бюджет, както и видовете измами;

трето, да предложи практически и законодателни мерки и механизми, които държавата е необходимо да предприеме за намаляване на рисковете от измами и неплащане на ДДС.

1. Теоретичен преглед

ДДС се начислява върху стойността на всички продадени стоки или услуги. Това е многофазен косвен данък, който се внася в бюджета и осигурява голяма част от приходите на държавата – средно около и малко над 50%.

Вътреобщностните доставки намират правна регламентация единствено в националното законодателство. Общият смисъл за ВОД е доставката на стоки, транспортирани от или за сметка на доставчика – регистрирано по ЗДДС лице – или на получателя, от територията на страната до територията на друга държава–членка, когато получателят е данъчно задължено лице или данъчно незадължено юридическо лице, регистрирано за целите на ДДС в друга държава–членка и е предоставил идентификационния си номер по ДДС на доставчика. Предмет на регламентиране, най-напред в Шеста директива 77/388/ЕЕС от 17 май 1977 за хармонизиране на законите на държавите–членки във връзка с оборотните данъци – Обща система за прилагане на ДДС, в сила до 31.12.2006 г., намират вътреобщностните придобивания. Директива 2006/112/ЕО - общата система на данъка върху добавената стойност на Европейския съюз преработва и отменя първоначалната шеста директива относно данъка върху добавената стойност, за да разясни действащото понастоящем законодателство в Европейския съюз в областта на ДДС. Директивата също не разглежда понятието ВОД. Вместо това в нея място намира понятието „прехвърляне в друга държава–членка“ от данъчно задължено лице на стоки, представляващи част от неговите стопански активи. „Прехвърлянето в друга държава–членка“ означава изпращането или превоза на движима материална вещ от или от името на данъчно задълженото лице, за целите на неговата стопанска дейност, до местоназначение извън територията на държавата–членка, на чиято територия се намира вещта, но на територията на Общността. Приложимата ставка за облагане с ДДС при извършване на ВОД е 0%.

Всяка от държавите–членки на Европейския съюз има собствено ДДС законодателство. Независимо от това има специален и общ Закон за ДДС, за регулиране на търговските операции между компаниите в европейското

пространство, очертаващи основната рамка, която улеснява тези сделки. Директива 2006/112/ЕО хармонизира правилата за прилагане на този данък за всички държави–членки. (<https://marosavat.com>intra-community-vat-what-it-is-how-apply>, н.д.) За уточнение – основните видове вътреобщностни сделки са: ВОД на стоки и услуги, където бизнесът продава продукцията или осигурява услуги на други държави от ЕС и всички условия са договорени и ВОП на стоки и услуги, където бизнесът поръчва продукцията или получава услуги на други държави от ЕС и всички условия са договорени.

Директивата е имплементирана в националното законодателство на всяка една държава–членка. Това означава, че, когато се оценява влиянието на прилагането на ДДС при вътреобщностни транзакции, правилата са еднакви за всички държави–членки. Прилагането на ДДС тогава ще зависи от вида на стоките или услугите, стокския поток, вида на извършените сделки – продажби или покупки, участниците при покупко-продажбите – между две данъчно задължени лица или между данъчно задължено и данъчно незадължено лице (краен клиент). Най-често проявление последните сделки намират в електронната търговия. Съществено различен е случаят при доставка на услуги – тогава мястото на доставка е мястото, където доставчикът е установил своята независима икономическа дейност. (<marosavat.com>intra-community-vat-what-it-is-how-apply>, n.d.) Основно условие е, двете страни по доставката да имат валидни ДДС номера. Други аспекти са международните търговски правила (Incoterms), транспортът, както и документи, които могат да имат допълнително влияние и бъдат осигурени от доставчика или получателя.

По мнението на редица изследователи (Захариев, А., Проданов, Маринов и Лазаров, 2021) българската икономика е малка и силно отворена – трансгранично ориентирана. В същото време е много зависима от световните икономически процеси и конкретно от европейските такива. Икономическата глобализация, в периоди на възходи и кризи, има пряко влияние върху съответната обстановка в България.

Едно изследване на Европейския съд на одиторите (European Court of Auditors) от 2016 г., напълно актуално и към днешна дата, наречено „Борба с вътреобщностни ДДС измами: Необходими са повече действия“ (<eurora.eu>, n.d.), разглежда таксуването на ВОД. Единният пазар, установен на 1 януари 1993 г., премахва граничния контрол при вътреобщностната търговия. На регистрираните за целите на ДДС доставчици е дадено право за прилагат нулева ставка при продажба на стоки на регистрирани за целите на ДДС получатели на територията на друга държава–членка. Възприет е принцип за начисляване и дължимост на данъка на територията на държавата–членка, където стоките се потребяват. Прилага се и се проявява така нареченото „обратно начисляване“ на данъка. За ДДС целите на вътреобщностната търговия доставчиците задължително се идентифицират със специфичен ДДС номер – VIN (Value Added Tax (VAT) Identification Number) и

следва периодично да декларират извършените от тях ВОД пред приходната администрация на държавата–членка, откъдето е започнала доставката. С Регламент №904 от 17 октомври 2010 г. ЕС въвежда единна електронна система (VIES – VAT Information Exchange system), чрез която държавите–членки обменят информация за търговците, регистрирани за ДДС цели и извършващи вътреобщностни доставки.

Различни указания на приходните администрации на държавите–членки дават задължителните документи, които търговците, извършващи ВОД, трябва да притежават, за да бъде прието, че такава доставка фактически е извършена. Например в указание на ирландската приходна администрация от 11 ноември 2022 г. (5. <https://www.revenue.ie/eu/vat/goods-and-services-to-and-from-abroad/intracommunity-supplies>, n.d.) е посочено, че за доказване изпращането и прехвърлянето на стоки от една държава–членка в друга е презюмиране за тяхното транспортиране. В противен случай не следва прилагане на нулева ставка за продажбите. Ангажирането на доказателства зависи от това, за чия сметка е транспортът. Ако е за сметка на получателя, е достатъчно, доставчикът да представи писмено потвърждение от получателя, че стоките са получени и придобити на територията на държавата–членка по регистрацията му. Необходимо е да са налице документи като разходни такива за складова база, опис на стоките, регистрационен номер на транспортното превозно средство или номер на полет, или корабно навло. В обратния случай доставчикът трябва да разполага с търговска документация и такава за извършения транспорт – заявка, опис на стоките, издадена фактура, товарителница, банкови документи от чуждестранна банка за извършено разплащане по фактурата.

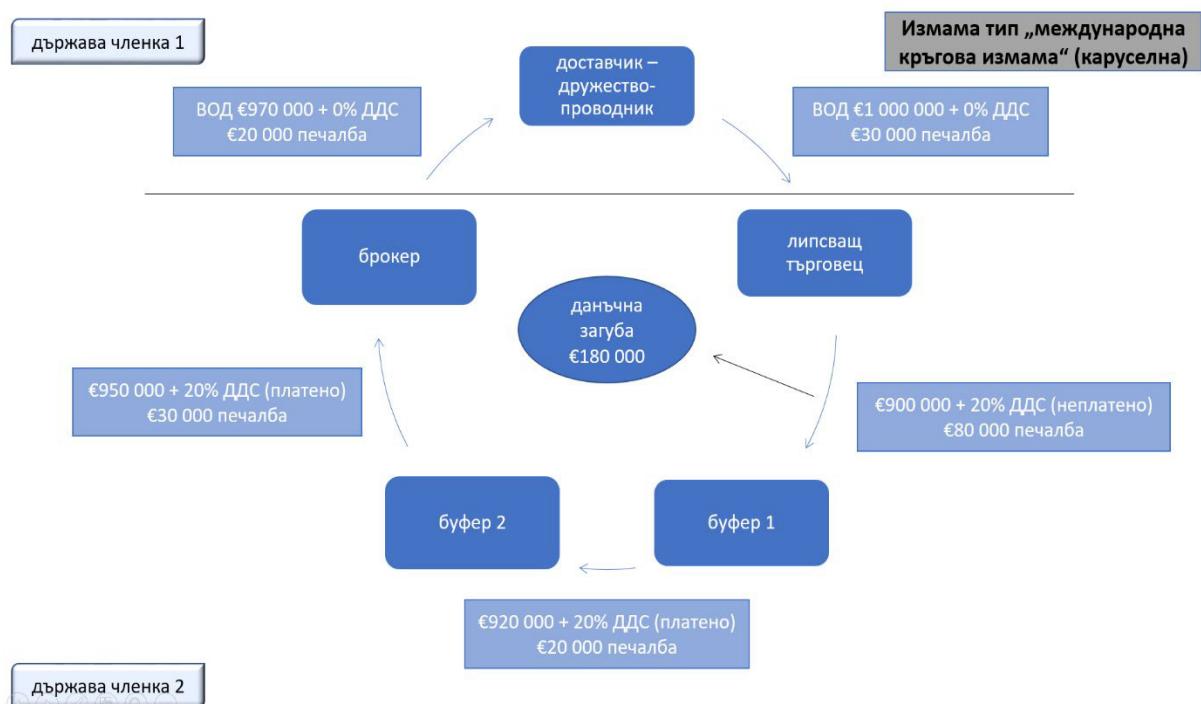
В случай, че търговецът не разполага с необходимите документи, с които да удостовери безспорно, че е извършил ВОД, се приема, че доставката е извършена на територията на държавата–членка, където е регистриран, респективно е облагаема със ставката по местния ЗДДС и данъкът за нея е дължим по общия ред.

В законодателствата на повечето държави–членки съществува и т.нар. „считана за вътреобщностна доставка“ (www.crowe-peak.nl, n.d.). Това са случаите, при които се трансферират собствени стоки в друга държава–членка и това прехвърляне се третира като доставка за облагане за целите на ДДС. Такъв пример е налице при пренасяне в склад, който се намира на територията на друга държава–членка. В такъв случай – когато няма „реален купувач“ на стоките, трансферът им се третира като „считана за доставка“ за целите на ДДС. Считаната за доставка се третира като обикновена ВОД и за нея има същите последствия и задължения за деклариране и спазване на всички други административни правила.

2. Практически казуси, свързани с избягване на плащане на ДДС посредством привидни вътрешностни доставки

Общият случай на избягване на плащане на ДДС при ВОД е свързан с т.нар. „липсващ търговец“ (European Court of Auditors, Special report: Tackling intra-Community VAT fraud: More action needed). При тази схема за измама доставчик, установен в държава-членка 1 – дружество-проводник, продава стоки, без да начислява данък на друго дружество, установено в държава членка 2 – липсващ търговец. Този търговец ползва данъчно предимство, изразяващо се в освобождаване от ДДС и препродава същите стоки на занижени цени на вътрешния пазар във втората държава-членка. Той може да направи това, тъй като, въпреки че начислява ДДС на неговите клиенти, той, независимо дали се или не се задължава към държавния бюджет, не заплаща данъка, получавайки данъчно предимство и увеличавайки печалбата си. Впоследствие липсващият търговец изчезва без да оставя следи, което прави събирането на данъчните му задължения невъзможно там, където стоките или услугите са били използвани от крайни потребители.

Най-често срещаната и същевременно лесна и евтина за създаване измама е дадена по-долу:

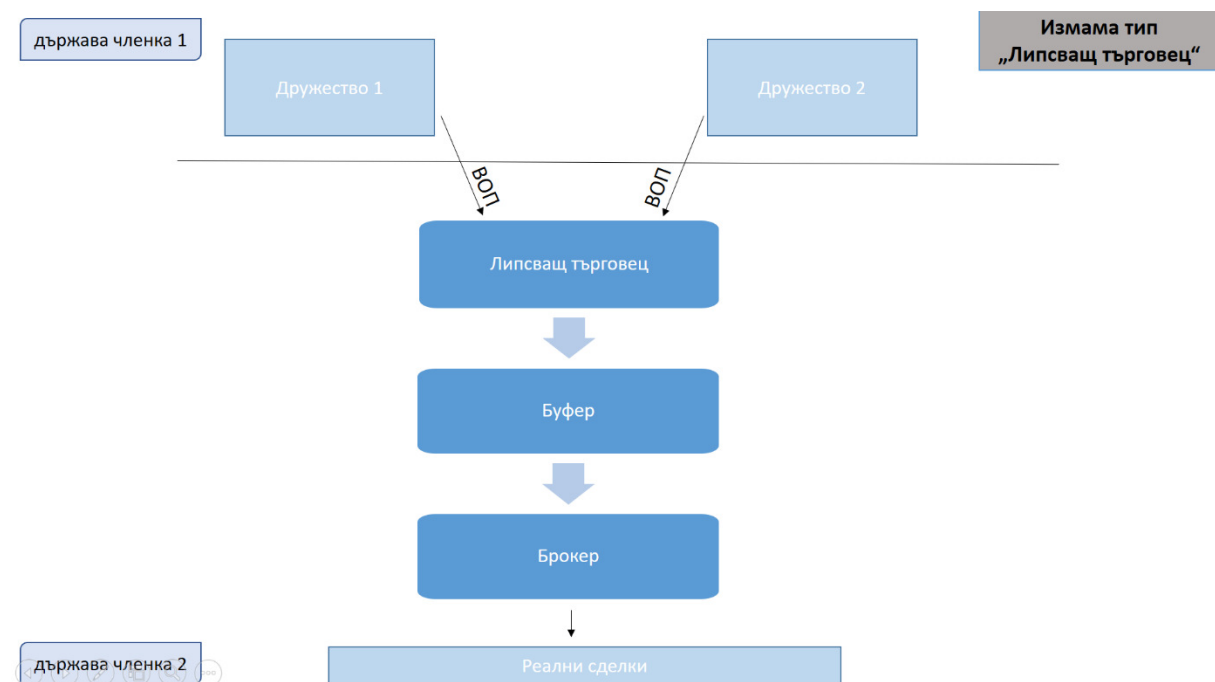

Източник: European Court of Auditors, Special report: Tackling intra-Community VAT fraud: More action needed

Фигура 1 Избягване на плащане на ДДС при ВОД с т.нар. „липсващ търговец“

При този вариант на измама клиентът на липсващия търговец (брокерът) продава или фиктивно продава стоките като ВОД на дружеството-проводник и претендира възстановяване на ДДС (данъчен кредит) пред местната приходна администрация. Същите сделки могат да се повтарят многократно и това е познато като „Каруселна измама“ или кръгова измама. Понякога стоките въобще не се придвижват или дори съществуват само по документи. Измамата тогава се осъществява чрез тяхното прехвърляне на т. нар. „буфери“ – търговци, някои от които могат дори да бъдат реални, с цел по-голямо затрудняване на данъчните власти да проследят измамната схема. Когато кръговата схема включва трета държава, митническата процедура може също да бъде използвана за затрудняване проследяването на транзакциите.

Други широко разпространени схеми за измама са тип „липсващ търговец“, целящи избягване плащането на ДДС при вътреобщностни придобивания и натрупване на ДДС с цел източване или целящи привидно деклариране на нереално извършени ВОД и ВОП. Общият им вид е даден в следните две схеми:

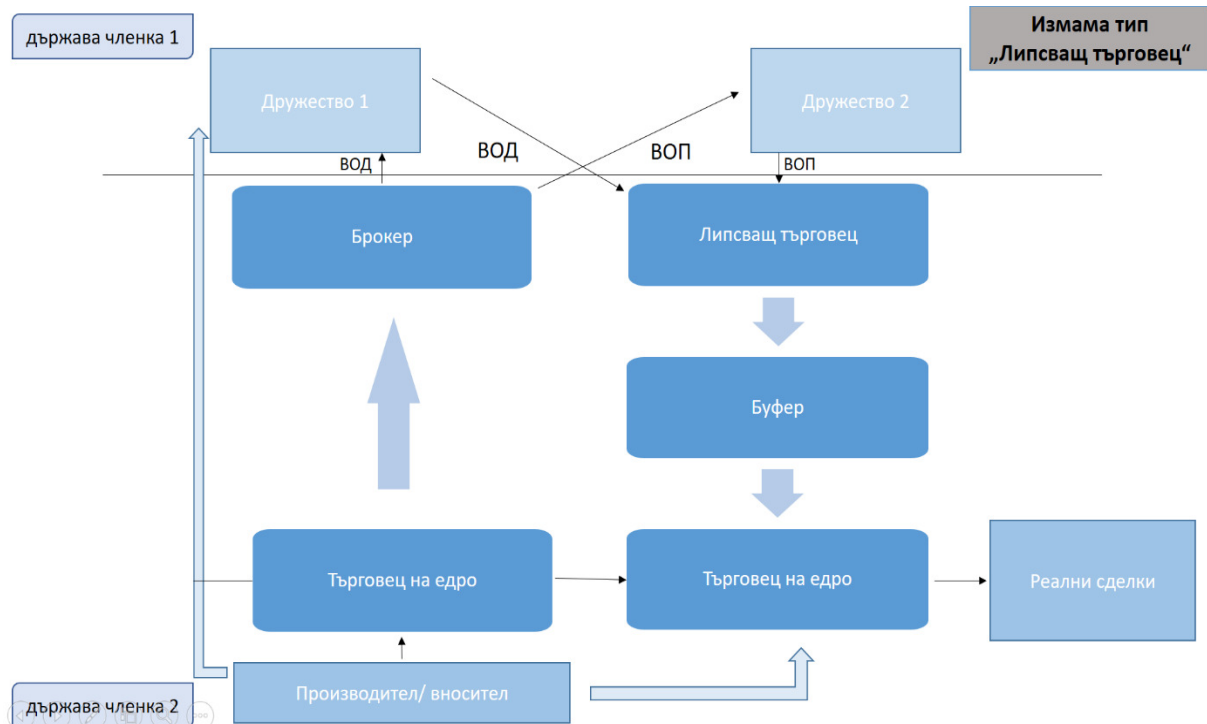

Източник: авторът

Фигура 2. Избягване на плащане на ДДС при ВОД с т.нар. „липсващ търговец“ – схема 1

Дружество 1 и Дружество 2 са регистрирани в друга държава–членка, извършващи реални вътреобщностни доставки. Липсващият търговец извършва реални вътреобщностни придобивания, съставя протоколи по чл. 117 от ЗДДС, декларира и се задължава с ДДС. Впоследствие при продажба

към Буфера начислява данък, декларира го в регистрите по ЗДДС, но не го внася. Функцията на буфера пък е да бъде допълнителен участник във веригата доставки, затрудняващ проследяването на техния произход. Брокерът е организаторът на данъчната измама, ползващ се от схемата. От него следва фактическата реализация на стоките.

Източник: авторът

Фигура 3 Избягване на плащане на ДДС при ВОД с т.нар. „липсващ търговец“ – схема 2

Където Дружество 1 и Дружество 2 са регистрирани в друга държава членка, извършващи реални вътреобщностни доставки и вътреобщностни придобивания, често на едни и същи стоки. По описаната по-горе Схема 1, стоките достигат до реалния пазар или: Предприятие – производител или вносител извършва реални продажби към Търговец на едро. Последният е организаторът на измамата. Той прехвърля стоките на Брокер, чиято дейност се контролира от Търговеца на едро. Брокерът извършва ВОД към Чуждестранно дружество 2, което я препродава на Чуждестранно дружество 1, което пък, от своя страна извършва ВОД към Липсващ търговец. От него, отново по Схема 1, стоките достигат до реалния пазар. Този вариант включва Каруселната измама – стоките се „завръщат“ обратно там, откъдето са тръгнали. Това допълнително затруднява тяхното проследяване.

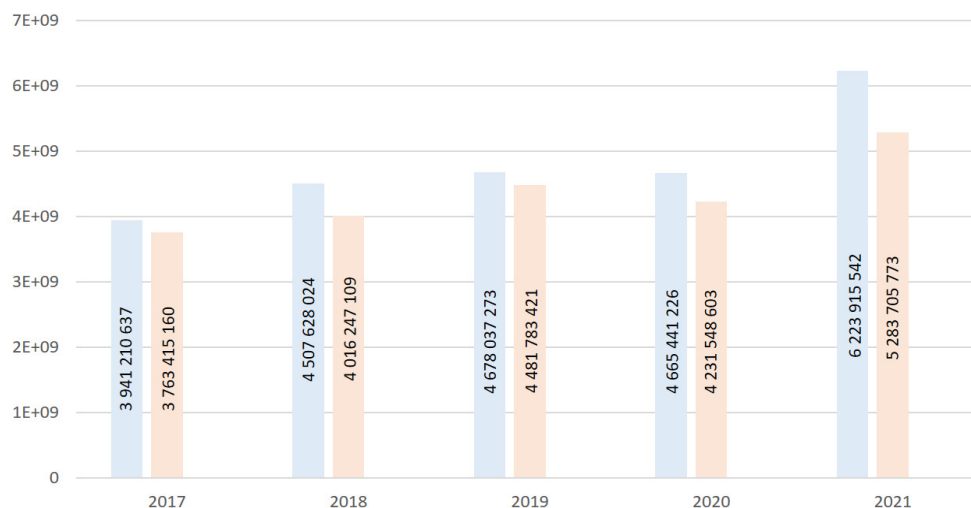
Според последната налична публична информация на Европейската комисия от декември 2021 г. (www.balans.bg>novini>ek>darzhavite-ot-es-

ne-sa-sabrali-134-mlrd-prihodi-ot-dds, n.d.), при проведено проучване за 2019 г., държавите от ЕС не са събрали 134 млрд. евро приходи от данъка върху добавената стойност. В сравнение с предишни години тази разлика – между дължимия и реално събрания ДДС, е по-малка, но все още е значителна, например за 2017 г. (Европейска Комисия – Съобщение за медиите, Брюксел, 5 септември 2019, 2019) размерът на несъбрания данък е 137 млрд. евро, а за 2015 г. (Европейска Комисия – Съобщение за медиите, Брюксел, 28 септември 2017, 2017) – 177 млрд. евро. По официални данни, най-голямата разлика между дължимия и събрания ДДС е постоянно отчитана в Румъния – 34,9% несъбрани приходи от ДДС за 2019 г., 36% – за 2017 г. и 37,2% – за 2015 г. В същото време България е отчитала 8,3% за 2019 г., 12,8% за 2017 г. и 20% за 2015 г., като по този начин се нарежда в средата на класацията. По оценки на експерти от ЕК размерът на трансграничните измами и загуби от приходи от ДДС в различните държави-членки на ЕС се движи между 25% до над 50% спрямо несъбраните приходи от ДДС. Например за 2015 г. Румъния е реализирала 17% загуби за бюджета от трансграничните измами и загуби от приходи от ДДС.

Най-много загуби носят стоките с висок финансов риск. Такива са, защото са често използвани в схеми за данъчни измами. Това са предимно, но не само, бързооборотни стоки като плодове, зеленчуци, месо и месни продукти, захар и захарни изделия, продукти за производство на захар и захарни изделия, мляко и млечни продукти, безалкохолни напитки, течни горива и много други. През 2021 г. общият брой на наблюдаваните стоки – предмет на ВОД и ВОП, от Националната агенция за приходите (НАП) е 563.

Общият брой на декларираните ВОД от български към румънски дружества за последните 5 години е, както следва: (Писмо от изпълнителния директор на НАП, в отговор на официално запитване по реда на чл. 12, ал. 3 и чл. 13, във връзка с чл. 11 от Закона за достъп до обществена информация) за 2017 г. – 242 583, за 2018 г. – 248 452, за 2019 г. – 270 171, за 2020 г. – 300 646 и за 2021 г. – 333 781. Прави впечатление трайната тенденция за увеличаване на трансграничните доставки в посока Румъния. В същото време получените ВОП от румънски дружества в България е значително по-голям, като увеличенията по години далеч не са толкова плавни, напротив наблюдават се драстични скокове: за 2017 г. – 569 494 бр., за 2018 г. – 589 885 бр., за 2019 г. – 910 098 бр., за 2020 г. – 1 263 261 бр. и за 2021 г. – 1 583 330 бр.

В същото време, обаче размерите на извършените ВОД спрямо получените ВОП са в полза на първите. Това може да се види в следващата фигура:

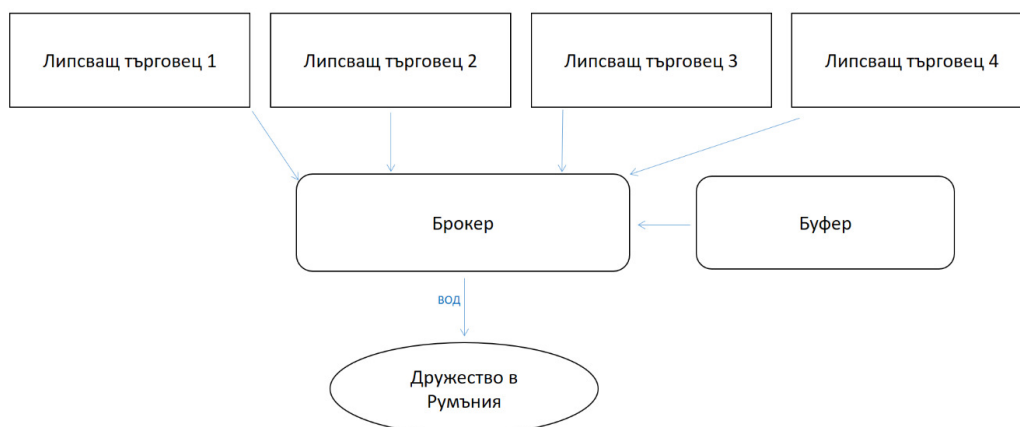
Източник: Национална агенция по приходите

Фигура 4. Обмен ВОД и ВОП между български и румънски дружества по години в лева

За съжаление няма официална статистика по видове стоки и количества, за да могат да бъдат изведени някакви зависимости. Т.е. не може да се определи, например че се извършват ВОП от Румъния на стоки с по-ниски цени или дори на различни стоки. Видно от практиката е че регистрираните загуби за бюджета от трансграничните измами и загубите от приходи от ДДС, доста често се дължат на факта, че едни и същи стоки се въртят в кръг (Каруселната измама).

Вариантите на измами, които се прилагат при ВОД между български и румънски дружества, са различни, често зависещи от вида на стоките с висок финансов риск – предмет на търговия. Нерядко се включват и дружества от други държави-членки – Гърция, Унгария, Полша, Италия. Все пак по-често срещани са следните четири:

Вариант 1

Източник: авторът

Фигура 5. Варианти на измами при прилагане на ВОД, вариант 1

Това е измама с ДДС, при която, чрез използване на документи с невярно съдържание за неполучени стоки и/ или услуги, се намалява дължимият данък за внасяне или се декларира неследващ се данък за възстановяване. Някои от участниците в измамата декларират придобивания, чрез които може да се предположи, че се легализират количества стоки, които нямат друг легален произход (например пилета) или декларират извършване на услуги, които не са извършени (дружествата нямат кадрова и/ или материална, и/ или техническа обезпеченост за извършването им). Брокерът декларира недействителен ВОД.

Целта на тази измама е намаляване на дължимия данък за внасяне и/ или деклариране на неследващ се данък за възстановяване, който се приспада в следващи данъчни периоди, водещо отново до намаляване на дължимия данък за внасяне.

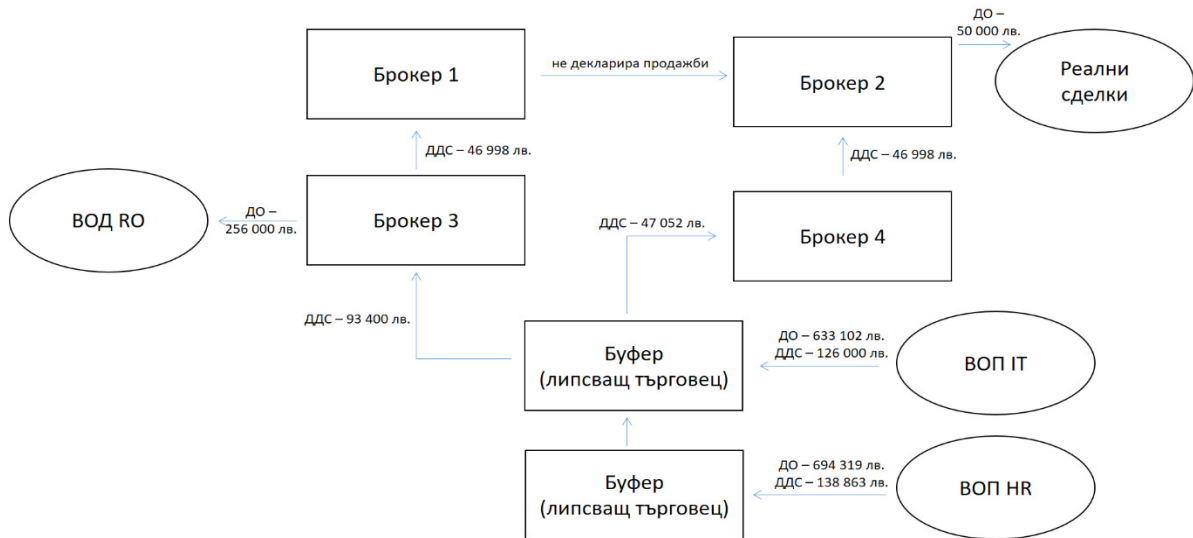
Измамата е свързана с локализиращи доставки от рискови контрагенти (липсващи търговци и/ или буфер), чрез използване на документи с невярно съдържание, с цел легализиране на количества стоки или намаляване на данъчното задължение, извършване на недействителни ВОД за Румъния.

Механизмът на измамата е следният: Брокерът е с основна дейност приготвяне и доставяне на храна и ремонт на климатични инсталации. От административен обмен (по-нататък ще бъде подробно представен и разгледан) на декларирани придобивания от румънски дружества, съпоставени с декларирани данни във VIES декларации, се установява недеklarирано придобиване от дерегистрирано лице. По подавана информация от дневници за покупки са установени четири рискови контрагента. Представляващ контрагентите е едно и също лице или негов пълномощник. Буферът е с представляващ – свързано лице (баща) с Брокера. В дневниците за продажби на Буфера се отчитат фактури за продажби на климатични инсталации. В дневниците за покупки на Брокера предметът по същите фактури е пилешко месо. Буферът не е декларирал покупки на пилешко месо. Налице е фактуриране на друга стока, която се продава без издаване на документи и впоследствие се извършва недействителен ВОД в Румъния (Вж. Фигура 6).

Очертана е една измама с участието на „липсващи търговци“, „буфери“ и „брокери“ с предмет „покупко-продажби и аванси по договори“. Всички участващи в схемата търговци са новорегистрирани дружества, притежаващи характеристики на „липсващи търговци – буфери“, които декларират вътреобщностни придобивания от Италия и Хърватска, задължават се с ДДС, но не го внасят. Чуждестранните дружества обаче не са декларирали ВОД към българските. Едновременно с декларираните ВОП Буферите препродават същите стоки помежду си. Впоследствие ги прехвърлят на Брокерите, които също ги препродават едни на други. Целта отново е затрудняване проследяването на произхода на стоките. В края на различните разклонения на веригата най-активният Брокер 3 осъществява фиктивна ВОД към Румъния, Брокер 1 държи стоки на склад по документи, по които е ползвал

данъчен кредит, а Брокер 2 осъществява реални доставки към търговци на едро. Пълномощник на всички Брокери е едно и също лице, а собственици или представляващи Буферите са италианец и хърватин – собственици на чуждестранните дружества. Механизмът на описаните търговски взаимоотношения цели отклонение от данъчно облагане посредством невнасяне на деклариран ДДС, фиктивни ВОД и неправомерно ползване на данъчен кредит (Вж. Фигура 7).

Вариант 2

Източник: авторът

Фигура 6. Варианти на измами при прилагане на ВОД, вариант 2

Вариант 3

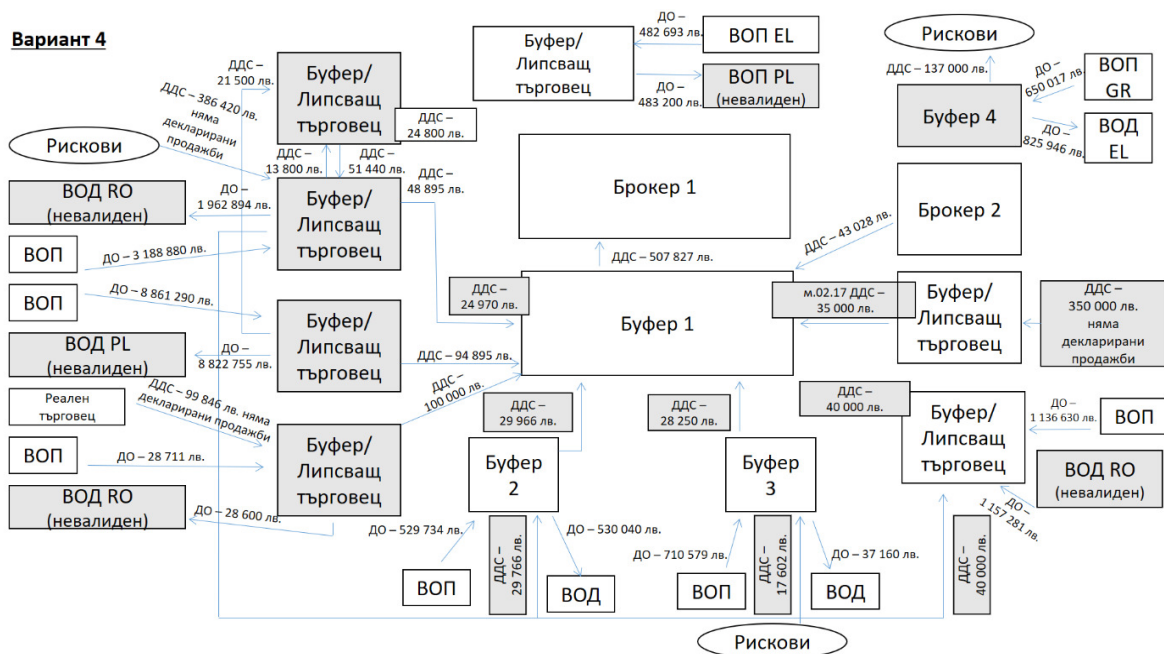
Източник: авторът

Фигура 7. Варианти на измами при прилагане на ВОД, вариант 3

Класическа измама с деклариране на продажби и доставки на стоки, с участващи „липсващ търговец, брокер и буфери“ и ВОД на дружество–проводник.

Механизмът на измамата е следният: Липсващ търговец 2 декларира закупени стоки от реално дружество, което обаче не е декларирано извършени продажби към него. Липсващ търговец 1 фактурира, но не декларира продажби към Липсващ търговец 3, който ги декларира. Първият няма и извършени покупки на тези или други стоки и услуги. По-нататък, посредством едно или повече прехвърляния, стоките достигат по документи до организатора на схемата – Буфера. Последният ги препродава на Брокерите, като най-големият получател е Брокер 1, който извършва ВОД към румънско дружество–проводник.

Дружествата са регистрирани в София и Пловдив. Част от тях са с едни и същ собственик – лица с ниска квалификация или работещи по трудови договори в малки населени места (например Трявна) – готвач, общ работник, начален учител. На други пълномощникът е едно и също лице. Липсващ търговец 1 обслужва счетоводно повечето от участниците в схемата. Почти всички декларации и други данъчни документи се подават електронно от един и същ IP адрес.

Източник: авторът

Фигура 8. Варианти на измами при прилагане на ВОД, вариант 4

Това е усложнена схема на измами с деклариране на продажби с неясен предмет, с участващи „липсващ търговец, брокери и буфери“, деклариращи ВОД и ВОП към едни и същи дружества от други държави–членки (Румъния, Гърция и Полша).

Механизъм на измамата: Група търговски дружества, притежаващи характеристики на „липсващи търговци – буфери“, декларира в дневниците

си за покупки доставки на стоки и услуги с неясен предмет, с право на пълен данъчен кредит. Контрагентите са рискови или с прекратена регистрация по ЗДДС. Всички дружества, участващи в схемата, декларират ВОП и ВОД с приблизително една и съща стойност за всяко дружество. Изключения са Буфер 2, Буфер 3 и Буфер 4, които декларират ВОП и ВОД от и на лица с валидни VIN. В същото време обаче придобитите от тях стоки от рискови дружества са с приблизително една и съща стойност с тази на последващите продажби към Буфер 1. Други покупки те нямат. Буфер 1 продава на Брокер 1, който, от своя страна, декларира продажби на големите търговски вериги в страната. Описаният механизъм на търговски взаимоотношения представлява измама, посредством деклариране на несъществуващи доставки и/ или такива с нелегитимен произход, целящи отклонение от данъчно облагане, чрез неправомерно ползване на данъчен кредит, при сделки, осъществявани на територията на страната, както и от ВОП, и ВОД. Всичко това води до неправомерно увеличение на печалбите при крайните доставки.

Както и при гореописаните варианти и тук се наблюдават едни и същи данни на участниците в схемата – адрес за кореспонденция, собственици и представляващи.

Анализ на декларирани ВОД и ДОП към и от Румъния, за които е установено, че са фиктивни, показва, че, освен посочените по-горе често срещани фактурирани стоки – енергийни напитки, захарни и шоколадови изделия, компютърни компоненти, се срещат и сезонни или моментно много търсени на пазара такива – плоскости от дървесина (ПДЧ), маски за лице и текстилни маски, както и рядко срещани сделки с дълготрайни и краткотрайни материални активи – линия за производство на цигари и пакетаж, прахоуловители, транспортъор, автомобилни и мотоциклетни гуми.

Във всички случаи някъде по веригата от доставки има поне един липсващ търговец, а в немалко от тях, с цел усложняване проследяването, са налице няколко. Буферът (организаторът на схемата) е едно и също лице, което се повтаря при различни използвани схеми на измама с ВОД. Наблюдава се последователност и устойчивост в действията им. Това се дължи на липсващия търговец, който закупува от тях стоките и извършва фиктивни ВОД впоследствие. Липсващият търговец е „кух“ – не разполага с активи и банкови сметки и при установяване на задължения, няма способ, те да могат да бъдат събрани. Липсващ е търговец и „придобиващият“ стоките. Той или не декларира ВОП, или ги отчита като налични на склад, без да има склад, или се задължава с ДДС, без да го заплаща. Най-разпространена е тази схема при търговията със захарни и шоколадови изделия. Буферът има реална търговска дейност в страната, където е регистриран, и дори е основен играч на пазара на тези стоки.

Дружествата, които декларират ВОД, независимо дали са български и румънски, почти винаги, не представят хронологични и аналитични счетоводни регистри за придобиване на активите, данни и доказателства за лицата, участвали в натоварването, заповеди за командировки, отчети и пътни листове, документи за товарносимост на транспортните средства, дори документи за извършен транспорт или, в условие на алтернативност, писмено

потвърждение за получаването на стоките на територията на друга държава-членка. Много често в потвържденията за получаване липсва информация, къде конкретно са доставени – в склад или на друго място. Нерядко мястото на получаване е на територията на друга държава-членка, при това много отдалечена – Великобритания, Литва. В други случаи деклариралото ВОП дружество без забавяне декларира и ВОД към трета държава-членка, като транспортът е от първата към последната, без да има претоварване или смяна на превозвача.

В международните товарителници (ЧМР, СМР) се наблюдават различни разминавания – в името на получателя, в името на изпращача, в подписите и печатите на превозвачите, в датите на товарене и разтоварване, в мястото на доставяне, във вида, или има частична, или липсва информация за вида и/ или количеството на превозваните стоки, или превозваната стока е различна от вписаната във фактурите, в граничните пунктове на преминаване. Например в издадените инвойси фигурира един получател, а вписаният в транспортния документ е друг. Или вписаният в тях VIN е на различен търговец. В счетоводните регистри за целите на ДДС се декларира един превозвач, а в международната товарителница е вписан съвсем друг. Националните ТОЛ агенции дават официална информация, че по времето, в което се твърди, че са се движели към/ от Румъния, влекачите са се намирили в диаметрално противоположни точки – на територията на България или на трета държава-членка. Граничните контролно-пропускателни пунктове пък сочат в официални справки, че ППС с конкретен държавен контролен номер не е преминавало през пункта или, че превозното средство е било празно при преминаване на границата. Сочат се за използвани транспортни средства, които са специализирани, например хладилни камиони за превоз на автомобилни и мотоциклетни гуми. Декларирани за международния превоз ППС са чужда собственост и няма данни за тяхното наемане. За посочени в ЧМР транспортни средства няма издавани пътни разрешителни и не са заплащани пътни такси. Представят се документи за зареждане на горива на територия, извън маршрута за Румъния/ България – в Италия например.

При извършени административни сътрудничества (трансгранични насрещни проверки) се установява, че соченото за получател дружество е с прекратена търговска дейност и лицето декларира, че никога не е купувало стоки от доставчика, издал инвойси и сделки не са извършвани. Или търговската му дейност е свързана със съвсем различни стоки, например продажби на едро на домашни уреди и електроника при деклариран ВОД от доставчика на енергийни напитки. Или пък никога не е имал реална търговска дейност – декларирани продажби, регистрирани банкови сметки, регистрирани складови и търговски обекти, назначени служители. Много често собственици на дружествата-получатели, регистрирани в другата държава-членка, са с обратна националност – съпадаща с тази на държавата-членка, където е регистриран доставчикът. В тези случаи очевидно е налице органи-

зираност на схемите на измами. Нерядко търговецът не отговаря и не съдейства на местната приходна администрация.

Срещат се и класически Каруселни измами, когато една и съща стока пристига в България от Румъния и след няколко дни напуска страната в посоката, откъдето е дошла, т.е. извършени са последователни ВОП и ВОД между две румънски и едно българско дружество, вместо едното румънско дружество да я продаде директно на другото. Лишено от всякаква икономическа и дори житейска логика е подобна последователност на доставки, водеща до оскъпяване стойността на стоката – обстоятелство, което също навежда на извод за организираност на схема на измама.

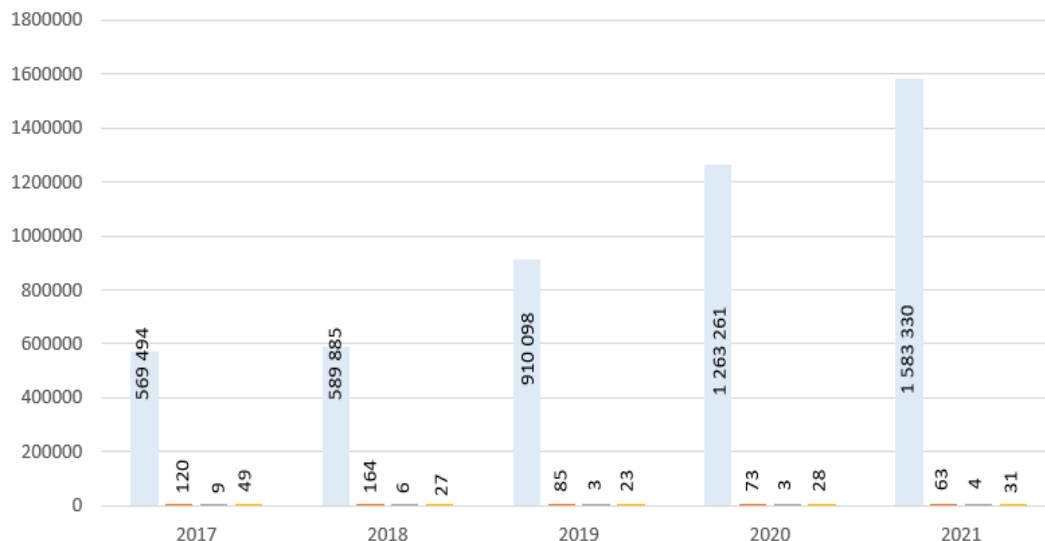
Амбициите на България и Румъния да продължат да работят за разширяване на двустранната свързаност чрез последващо задълбочаване на сътрудничеството в сферата на икономиката, търговията, туризма, транспорта и енергетиката бяха потвърдени наскоро при среща на президентите на двете държави – Румен Радев и Клаус Йоханис. Румъния е вторият търговски партньор на България в ЕС, като се отчита устойчива тенденция към активизиране на търговските връзки и значително нарастване на стокообмена, който за 2021 г. достига близо 6 млрд. евро. В същото време, както бе посочено по-горе, е налице тенденция към намаляване на загубите за държавните бюджети от измами с ДДС при ВОД, но все още размерът в процентен израз е голям – 8% за България и 17% за Румъния. Основна причина за това може да се търси в ниското ниво на административно сътрудничество между двете държави. Това може да се онагледи посредством следните две фигури:

Източник: Национална агенция по приходите

Фигура 9. Ниво на административно сътрудничество между двете страни – изпратени запитвания към Румъния

Отношение между брой деклариран ВОР, брой молби за информация по чл. 7 от Регламент (ЕС) 904/2010, брой спонтанна информация по чл. 15 от Регламента и брой оперативни запитвания, получени от Румъния, по години

Източник: Национална агенция по приходите

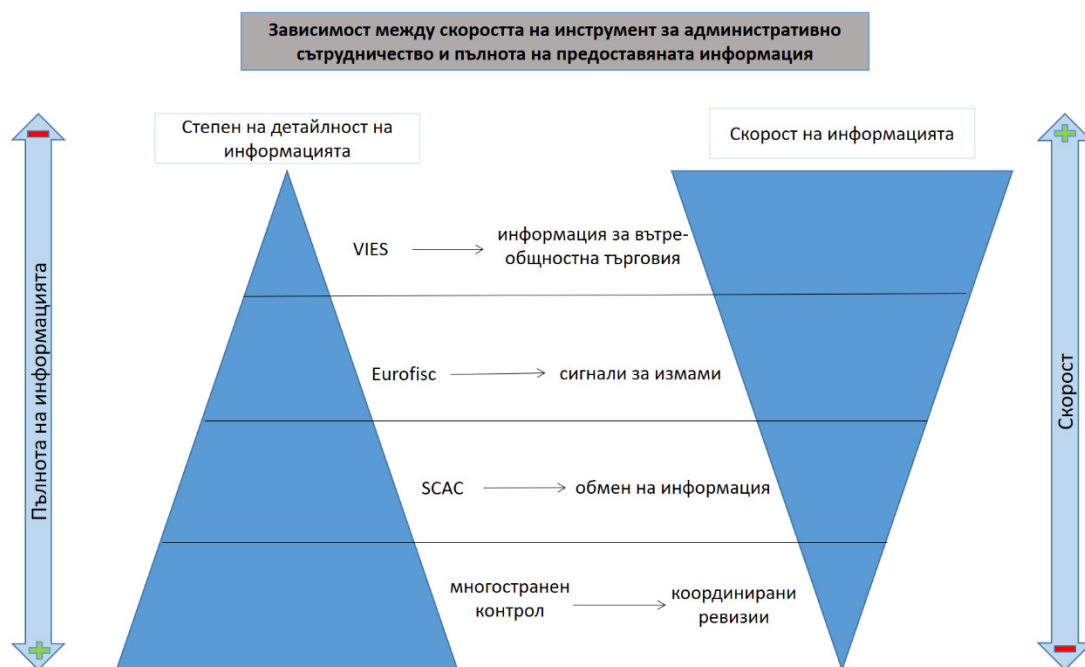
Фигура 10. Ниво на административно сътрудничество между двете страни – получени запитвания към Румъния

3. Предложения за оптимизация на процесите, водещи до рискове за държавните бюджети от измами с ДДС при ВОД

Основният способ, използван от държавите–членки за борба със схемите за измами с ДДС при ВОД и ВОП, водещи до загуби за техните бюджети, включително и от България и Румъния, е административното сътрудничество ([taxation-customs.ec.europa.eu>taxation>vat-and-administrative-cooperation-eu](https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation/vat-and-administrative-cooperation-eu), n.d.) между съответните приходни администрации, обусловено от Регламент (ЕС) 94/2010. Това предвижда обмяна на специфична информация между данъчните администрации: Спонтанна обмяна на информация – използва се, когато държава–членка открие информация за ДДС трансакции, които могат да имат отношение към друга държава–членка; Размяна на информация по молба се появява тогава, когато е необходима допълнителна информация, поискана от друга държава–членка; Автоматичен обмен на информация се използва, когато информацията е релевантна по отношение на други държави–членки, например за нови транспортни средства или нерегистрирани търговци; Съвместни ревизии и едновременен контрол – дават възможност на националните приходни администрации да организират и участват в интернационални ревизии с цел контрол на

мултинационалните компании. Тази информация се обменя и координира от Eurofisc network, основана през 2010 г. с договор между 27 държави-членки и Норвегия, с цел борба с трансграничните ДДС измами.

Четири са инструментите, които се използват в това сътрудничество – справки във VIES декларациите на доставчиците, Eurofisc, т.нар. SCAC – молби за информация по чл. 7 от Регламент (ЕС) 94/2010 и MCL (многостранен контрол – едновременен контрол, извършван от приходните администрации на две или повече държави-членки). Първият инструмент дава информация за вътреобщностната търговия, вторият се използва при сигнали за измами, третият е за обмяна на информация, а последният дава възможност за координирани международни ревизии. Съществува зависимост между нивото на информация и скоростта за нейното осигуряване. Тази зависимост се онагледява от следната диаграма:

Фигура 11. Зависимост между нивото на информация и скоростта за нейното осигуряване

Зависимостта е обратнопропорционална – по-малко информация се осигурява за много повече време, но инструментите, които дават повече информация, са по-неразвити. Колкото повече информация дават – толкова по-малко се използват в практиката. Това е видно и от двете графики, дадени по-горе, в които се вижда отношението между количеството извършени ВОД и ВОП и броя молби за информация по чл. 7 и чл. 15 от Регламент (ЕС) 94/2010. Практически координирани ревизии, осигуряващи интернационален контрол на международни компании, към днешна дата, няма образувани. Т.е. първата възможност за оптимизация на разглежданите процеси и

проблеми е засилване използването на инструментите Eurofisc, SCAC и MCL.

По-долу са разгледани някои добри практики, водещи до оптимизиране на процесите при борбата с измами с ДДС при ВОД между България и Румъния:

Фокусът през последните години е насочен към подобряване на качеството и ефективността на обменяната информация, организация на работата във връзка с прилагане на новите режими в областта на ДДС. Чрез инструментите на административното сътрудничество се контролират разликите между деклариран ВВП и получени услуги от задължените лица, спрямо получени чрез ИС VIES данни за деклариран ВОД и доставки на услуги към тях. Ежемесечно държавите-членки изпращат помежду си основни и корекционни данни за доставки между търговците, включително трестранни операции и операции по режим складиране на стоки до поискване от клиента, деклариран в подадени от тях VIES декларации. Eurofisc работи върху съвместното сътрудничество и анализ на информацията, координиране на последващите действия, достъп до информация от митниците за освобождаване от ДДС при внос и възможността за директен обмен на информация с Европол и ОЛАФ.

През 2010 г. бе подписано Споразумение между Националната агенция по приходите на Република България и Националната агенция на данъчната администрация на Румъния за засилване на сътрудничеството в областта на данъка върху добавената стойност, обнародвано в Държавен вестник, бр. 22 от 18.03.2011 г. В Споразумението, въз основа на разпоредбите на Регламент (ЕО) 1798/ 2003 на Съвета от 7 октомври 2003 г. относно административното сътрудничество в областта на ДДС, е уговорено, страните редовно да обменят опит по общи въпроси, свързани с данъците, както и по технически въпроси, свързани с данъчното облагане, да договарят на взаимна основа програма за учебни посещения на своите служители, да поставят основите на пряка комуникация и пряко сътрудничество между техните подчинени структури в граничните райони, служители на подчинените структури на страните да могат да участват в работни програми, обменът на информация по отношение на ДДС да се извършва при поискване – спонтанно или автоматично, като компетентните органи използват всички законни средства и полагат всички усилия, за да отговорят на искането за информация възможно най-скоро. Прекият обмен на информация между подчинените структури има за цел да подобри възможностите за реакция при борба с данъчните измами и укриването на данъци и има оперативен характер, позволяващ на тези подчинени структури в граничните райони да откриват и противодействат по-ефективно.

Видно е от графиките по-горе, че оперативните запитвания от България към Румъния са повече както в абсолютен брой, така и в относително състояние спрямо броя извършени ВОД и броя молби за информация по чл.

7 и чл. 15 от Регламент (ЕС) 94/2010. Засилването на административното сътрудничество със сигурност ще доведе до намаляване на измамите с ДДС при трансгранични доставки и подобряване събираемостта на данъчните задължения за ДДС.

Разбира се, налице са вече конкретни практически действия след сключване на Споразумението, например по отношение търговията с горива. През 2021 г. на територията на България са обособени 74 фискални контролни пункта с поставени 901 броя технически средства за контрол – данъчни складове и обекти с монтирани разходомери и измервателни системи (обекти на едро), където се съхраняват течни горива. Контролът се осъществява на входа/ изхода на данъчните складове и обекти за търговия на едро, съгласно утвърден график. Наблюдавани са ВОП и ВОД на изведено от данъчен склад гориво, освободено за потребление по реда на Закона за акцизите и данъчните складове, както и гориво под режим отложено плащане на акциза – за движението между данъчните складове.

Обменът на информация с Румъния се осъществява по защитена комуникационна мрежа на ЕК, ежедневно – обмен на информация между Главна дирекция Фискален контрол и администрацията на Румъния относно преминавания през ГКПП Никопол и Свищов, както и информация от Румъния относно транзит към България на мляко и месо и регулярно – обмен на оперативна информация между оперативни лица за контакт в хода на контролни производства. Осъществява се и ежегоден двустранен обмен на информация за български, респективно румънски, физически лица, които са собственици или участват в управлението на румънски, респективно български, дружества.

Описаните мерки, способности и инструменти са мекият вариант за оптимизация на процесите, водещи до рискове за държавните бюджети от измами с ДДС при ВОД. Налице са и по-крути варианти, които безспорно ще доведат до по-добри и по-бързи резултати, но такива – така или иначе, не се възприемат от правителствата на държавите–членки на ЕС. Такива са например единно европейско законодателство в областта на ЗДДС и процесуалното законодателство, криминализиране на измамите с ДДС, по-тежки мерки за установени участници в схеми за измами – например забрана за собственост и участие в управлението на търговски дружества.

Заключение

Липсата на сравнима информация и липсата на адекватни релевантни фактори, посредством които да бъдат извършвани сравнителни анализи между ефективността в борбата с измамите при вътреобщностната търговия, както между български и румънски дружества в частност, така и между държавите членки, по принцип, пречи на ефективното ѝ провеждане.

Необходимо е предприемане на координирани действия и мерки и създаването на обща система за проследяване и установяване на размера на измамите в рамките на ЕС и за всяка държава–членка поотделно, тъй като и към момента мащабите се определят декларативно. По този начин ще може да се даде реална оценка на представянето на всеки от участниците в Съюза в борбата с измамите с ДДС, а оттам до увеличаване на постъпленията в националните бюджети. Най-рационално би било създаването на единна система за ЕС, но, поради доказаната през годините на неговото съществуване административна тромавост, оптимално от гледна точка спестяване на време ще е, първо, създаване на отделни такива между две или няколко държави членки, на регионален принцип или между такива, между които има установен по-голям от средния стокооборот. За създаването биха могли да се използват съществуващи добри практики на някоя от държавите. При всички случаи е необходимо предприемане на законодателни промени, позволяващи на отделните държави–членки създаване на рамка за засилен обмен на информация между отделните приходни администрации при борбата с измамите с ДДС при извършване на вътреобщностни доставки.

Освен това трансграничните измами с ДДС често са извършвани от международни организирани престъпни групи. Това налага приемане на общ и мултидисциплинарен подход в борбата с тях. В настоящето съществуват няколко отделни властови центрове и органи, чиито компетентност и дейност съвпадат отчасти, но не си сътрудничат изцяло и не обменят пълната информация, с която разполагат помежду си.

Голяма част от международните измами с ДДС остават без последици поради липсата на свързаност и взаимна последователност в юрисдикциите на отделните държави–членки при прилагането на относимите Директиви на Европейския парламент. Други Директиви и Регламенти пък не включват в обхвата си измамите с ДДС, например Директива (ЕС) 2017/1371 (Директива (ЕС) 2017/1371, 2017) относно борбата с измамите, засягащи финансовите интереси на Съюза, по наказателно правен ред или Регламент (ЕС) 2017/1939 на Съвета от 12 октомври 2017 г. за създаване на засилено сътрудничество за създаване на Европейска прокуратура.

Използвани източници

<https://www.revenue.ie>eu>vat>goods-and-services-to-and-from-abroad>intracommunity-supplies>. (n.d.).
europa.eu. (n.d.).

(n.d.). European Court of Auditors, Special report: Tackling intra-Community VAT fraud: More action needed.

<https://marosavat.com>intra-community-vat-what-it-is-how-apply>. (n.d.).
Retrieved from <https://marosavat.com>.

- marosavat.com>intra-community-vat-what-it-is-how-apply. (n.d.).
taxation-customs.ec.europa.eu>taxation>vat-and-administrative-cooperation-eu.
(n.d.).
- www.balans.bg>novini>ek>darzhavite-ot-es-ne-sa-sabrali-134-mlrd-prihodi-ot-
dds. (n.d.).
- www.crowe-peak.nl. (n.d.).
- Директива (ЕС) 2017/1371, 1371 (2017).
(2017). Европейска комисия – Съобщение за медиите, Брюксел, 28 септември 2017. Брюксел: Европейска комисия.
- (2019). Европейска комисия – Съобщение за медиите, Брюксел, 5 септември 2019. Брюксел: Европейска комисия.
- Йосифова, Д. (n.d.). Окончателният проект за единно ДДС пространство в ЕС – поетапен подход и поредица от поетапни стъпки от 2017 до 2022 .
- (n.d.). Писмо от изпълнителния директор на НАП в отговор на официално запитване по реда на чл. 12, ал. 3 и чл. 13, във връзка с чл. 11 от Закона за достъп до обществена информация.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ - СВИЦОВ

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

Том XV, 2022

Книга 18

Том XV, 2022 г.
Книга 18

Академично издателство
„ЦЕНОВ“ - Свищов

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

Том XV – 2022, книга 18

Студии и статии

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Доц. д-р Красимира Славева – главен редактор
Проф. д-р Марина Николова – зам. главен редактор
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Петранка Мидова
Доц. д-р Николай Нинов
Доц. д-р Людмил Несторов

Екип за техническо обслужване:

Анка Танева – стилев редактор
Ст. преп. Иванка Борисова – превод и редакция
на английски език
Милена Александрова – технически секретар

Съдържание

Студии

Анна Димитрова Димитрова
ПРЕКИ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ – ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ И
ДЕТЕРМИНАНТИ НА ПРИВЛЕКАТЕЛНОСТТА: ЛИТЕРАТУРЕН ОБЗОР5

Велизар Руменов Йорданов
ПРОУЧВАНЕ ПРОЕКТИРАНЕТО НА ДИСТРИБУЦИОННИ
КАНАЛИ ЗА ХРАНИТЕЛНИ СТОКИ:
КОНЦЕПТУАЛНО-МЕТОДОЛОГИЧНИ И ЕМПИРИЧНИ АСПЕКТИ26

Галя Колева Монева
МЕНЮ ИНЖЕНЕРИНГ – ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРИЛОЖЕНИЕ НА РЕВЕНЮ
МЕНИДЖМЪНТ В РЕСТОРАНТЪОРСКИЯ БИЗНЕС52

Грета Иванова Иванова
ИНТЕГРИТЕТЪТ В ОРГАНИТЕ НА ИЗПЪЛНИТЕЛНАТА ВЛАСТ
В БЪЛГАРИЯ75

Диман Христов Каранфилов
РИСКОВЕ ЗА ДЪРЖАВНИЯ БЮДЖЕТ ПРИ ПРИЛАГАНЕ
НА НУЛЕВА СТАВКА ПРИ ВОД МЕЖДУ БЪЛГАРСКИ
И РУМЪНСКИ ДРУЖЕСТВА93

Изабела Филипова Йонкова
РЕЛАЦИЯ „ЕТИЧНА ИНФРАСТРУКТУРА – ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ“
В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР115

Статии

Александра Георгиева Ангелова
ЕВРОПЕЙСКИ ПЛАНОВЕ И ПРОГРАМИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
И ПРИОБЩАВАЩ РАСТЕЖ В РАЗВИВАЩИТЕ СЕ ИКОНОМИКИ139

Александър Тихомиров Личев
ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО ОТ ВЪЗРАЖДАНЕТО ДО СРЕДАТА НА 20 ВЕК –
ПРАКТИЧЕСКАТА ИНТЕРПРЕТАЦИЯ НА ЗАРАЖДАЩАТА СЕ
БЪЛГАРСКА ПРЕДПРИЕМАЧЕСКА КУЛТУРА153

Алексей Асенов Гудев
ПРОБЛЕМИ ПРИ ОБЛАГАНЕТО С ДДС НА ТУРИСТИЧЕСКИ
ДРУЖЕСТВА В ХИПОТЕЗА НА ФАЛИТ167

Анатоли Филипов Велковски
МИТНИЧЕСКИЯТ СЪЮЗ И ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ – ДИНАМИКА И ТЕНДЕНЦИИ177

Богомил Методиев Богомилов ЛИДЕРСТВО И ОРГАНИЗАЦИОННО РАЗВИТИЕ.....	191
Ваня Владимирова Галчева НАСОКИ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА ФИНАНСОВИЯ МЕНИДЖМЪНТ НА ТЪРГОВСКИТЕ АВТОМОБИЛНИ ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА В БЪЛГАРИЯ	201
Васил Пламенов Василев СПЕЦИФИЧНИ ОСОБЕНОСТИ, СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ ВРАЗВИТИЕТО НА ПАЗАРА НА ТРАНСПОРТНИ УСЛУГИ В БЪЛГАРИЯ	214
Гален Петров Русинов РОЛЯТА НА РЕГУЛАТОРНИТЕ РАМКИ НА ЕС ЗА ОГРАНИЧАВАНЕ НА ЕМИСИИТЕ ОТ ПАРНИКОВИ ГАЗОВЕ	226
Горян Благовестов Милев ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ИКОНОМИЧЕСКИТЕ СИСТЕМИ: ПРЕДПОСТАВКИ, ЗАКОНОМЕРНОСТИ, КОНЦЕПЦИИ	235
Елена Росенова Костадинова ДЕМОГРАФСКА ОЦЕНКА НА ПРИДУНАВСКИТЕ ОБЩИНИ КАТО ФАКТОР ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ	247
Живка Антонова Петрова ВЛИЯНИЕ НА ПАРАЛЕЛНИЯ ИЗНОС НА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ ВЪРХУ ПАЗАРА НА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ В БЪЛГАРИЯ.....	263
Иванка Стефанова Янкова СТАТИСТИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ – ПОЛИТИКИ, МЕТОДОЛОГИЯ, ИНДИКАТОРИ.....	278
Ивелин Симеонов Кичуков БОРСОВ АНАЛИЗ И ОЦЕНКА НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ДРУЖЕСТВА НА БЪЛГАРСКИЯ КАПИТАЛОВ ПАЗАР	294
Ивелина Йорданова Станева ESG СТРАТЕГИИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В БЪЛГАРСКИТЕ БИЗНЕС ОРГАНИЗАЦИИ.....	307
Йордан Николаев Колев ИНТЕГРИРАН БАЗИРАН НА МЯСТОТО ПОДХОД – ОСНОВНИ СПЕЦИФИКИ И ПРИЛОЖЕНИЕ	322
Мирчо Радостинов Стоянов АНАТОМИЯ НА ФИНАНСОВИТЕ КРИЗИ: ОТ ГОЛЯМАТА ДЕПРЕСИЯ НАСАМ	335

Наталия Стоянчева Стоянова СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕДРЕАЛИЗИРАНЕ ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В БИЗНЕС СЕКТОРА.....	345
Невена Руменова Ляскова-Великова РОЛЯ НА ИНОВАЦИИТЕ В ТУРИЗМА	359
Николай Василев Тодоров ЯПОНСКИ НОРМАТИВНИ РЕШЕНИЯ ЗА НАЛАГАНЕ МОДЕЛА НА КРЪГОВА ИКОНОМИКА	370
Петя Йорданова Тодорова ВЛИЯНИЕ НА КОНСТАТИРАНИ ОТ ПРИХОДНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ НЕРЕАЛНИ ДОСТАВКИ ВЪРХУ ОБЛАГАНЕТО ПО РЕДА НА ЗКПО НА КРЕДИТНИТЕ ИНСТИТУЦИИ	384
Пламена Йорданова Колева СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ДИНАМИКАТА НА ВХОДЯЩИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ	396
Радка Иванова Василева ЛИКВИДАЦИОННИТЕ РАЗНОСКИ КАТО НЕДЕЛИМА ЧАСТ ОТ АНАЛИЗА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ПО ИМУЩЕСТВЕНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ.....	411
Радослав Радославов Хитов ФРАГМЕНТАРЕН АНАЛИЗ НА ПАЗАРА НА ПЕТРОЛ В СВЕТОВЕН МАЩАБ	427
Силвия Петрова Петранова ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕКТОР АКВАКУЛТУРИ – ЕДИН ОТ СЪЛЪБОВЕТЕ НА СТРАТЕГИЯТА ЗА „СИН РАСТЕЖ“	437
Снежана Веселинова Найденова ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИЯТ МОДЕЛ НА ОБУЧЕНИЕ КАТО ИНОВАТИВНА ПРАКТИКА В ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА – ПРОБЛЕМНИ ОБЛАСТИ, РЕЗУЛТАТИ И ЕФЕКТИ	452
Стелиян Богданов Стефанов ДАНЪЧНО-ОСИГУРИТЕЛНИ МОДЕЛИ В ЕС.....	469
Стефан Ангелов Пешов ПОЛЗИ ОТ ПОДОБРЯВАНЕ НА СЪБИРАЕМОСТТА ОТ ДАНЪЦИТЕ ВЪРХУ СДЕЛКИТЕ С ГОРИВА И НЕФТОПРОДУКТИ В БЪЛГАРИЯ	481
Тодор Димитров Георгиев ФОТОВОЛТАИЧНИТЕ ЦЕНТРАЛИ В ЕНЕРГИЙНИЯ БАЛАНС НА БЪЛГАРИЯ – СЪСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ.....	491

Христо Симеонов Василев ПОДХОДИ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА СТРАТЕГИИ ЗА ИНТЕГРАЦИЯ НА БИЗНЕСА.....	502
Цветомира Георгиева Велева МАКРОПРУДЕНЦИАЛНИТЕ ПОЛИТИКИ – ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ НА AD-НОС СИТУАЦИИ И РИСКОВЕ ПРИ БАНКИРАНЕТО	515
Цондю Стойчев Цондев ВЛИЯНИЕ НА ПАНДЕМИЯТА COVID-19 ВЪРХУ ЦЕНИТЕ НА НЕДВИЖИМИТЕ ИМОТИ – ГЛОБАЛНИ СВИДЕТЕЛСТВА И НАЦИОНАЛНИ ОСОБЕНОСТИ	529
Шендоан Ремзи Халит РОЛЯТА НА ЛИДЕРСТВОТО В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР.....	541

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ДОКТОРАНТИ
Студии и статии
Том XV – 2022, книга 18

Даден за печат на 18.12.2023 г., излязъл от печат 20.12.2023 г.
Поръчка № 18868; формат 16/70/100; тираж 60

ISSN 1313-6542

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов“
Свищов, ул. „Цанко Церковски“ 11А